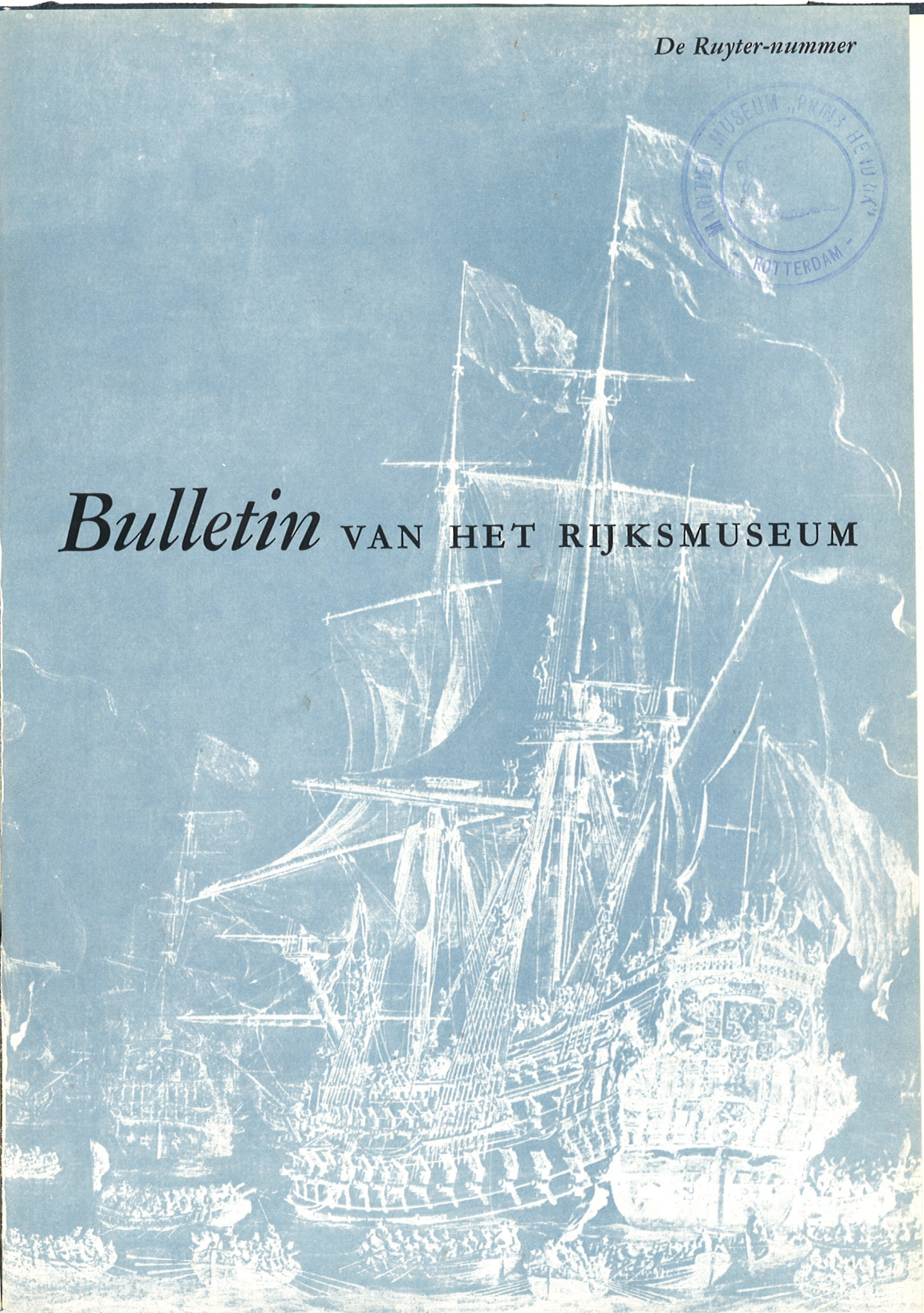

De Ruyter-nummer

Bulletin VAN HET RIJKSMUSEUM

A2794

Michiel Adriaenszoon de Ruyter

1607-1676

De Ruyter behoort tot die zeldzame figuren der wereldgeschiedenis, die strijdbaarheid en onverschrokkenheid paren aan diep strategisch inzicht en bezonnenheid. Hij was reeds een man van middelbare leeftijd, die dacht over een rustig leven aan de wallekant, toen de Staten in hun hardnekkige pogingen de zeeën vrij te houden, in conflict kwamen met Engeland en een beroep deden op De Ruyters uitzonderlijke gaven. Tevoren had hij zich als schipper ter koopvaardij en tijdelijk in Staatse dienst bij de Tocht naar Portugal onderscheiden, maar bij zijn benoeming tot Vice-commandeur op de oorlogsvloot bij het uitbreken der Eerste Engelse Zeeoorlog (1652) begint De Ruyters formidabele persoonlijkheid zich ten volle te ontplooien. Bij Plymouth weet hij Ayscue tot de terugtocht te dwingen en het jaar daarop bevecht hij onder M. H. Tromp, die hier het leven laat, de overwinning bij Ter Heyde. Beslissend is De Ruyters optreden in de Noordse oorlog tussen Zweden en Denemarken geweest. De verovering tezamen met de Denen van het eiland Funen verzekerde de voor ons land vitale vrije doorvaart door de Sont.

In de Tweede Engelse Zeeoorlog is De Ruyter benoemd tot opperhoofd over 's lands vloot. De befaamde Tocht naar Chatham heeft ook in deze oorlog het pleit ten gunste van het vaderland beslecht. Toen weinige jaren later (1672) Engeland, Frankrijk, Munster en Keulen zich verenigd tegen ons gekeerd hadden en het ergste te vrezen scheen, was het weer De Ruyter, die door meesterlijk manoeuvreren in de Zeeslagen bij Schoneveld en Kijkduin er toe bijdroeg, dat reeds in 1674 met Engeland een gunstige vrede kon worden gesloten. Ter bestrijding van de Fransen voer hij naar de Middellandse Zee en vervolgens naar Sicilië om er onze Spaanse bondgenoot te steunen. Hier werd De Ruyter in de strijd tegen de Franse Admiraal Du Quesne in het gezicht van de Etna dodelijk gewond.

Talrijk zijn de eretekenen, die de grote admiraal verwierf. Tot hovaardij of praalzucht hebben deze hem nooit verleid. Hiervoor behoedde hem dat zelfde onwankelbare geloof, dat hem ook de betrekkelijkheid deed inzien van zijn roemruchtigste overwinningen. Het nageslacht heeft deze eerbewijzen met andere gedenkstukken steeds vol piëteit bewaard en als nationale herinneringen kwamen vele tenslotte in het Rijksmuseum. Sommige zijn het onderwerp van beschouwingen geweest, maar nog nooit zijn zij in hun volle betekenis en samenhang met de gebeurtenissen uit De Ruyters leven beschreven en toegelicht. Het herdenkingsjaar van De Ruyter bracht de welkome aanleiding om deze ganse reeks, thans van een wetenschappelijke toelichting voorzien, te publiceren en hieraan een dubbel nummer van ons Bulletin te wijden.

Redactie

Herinneringen aan Michiel Adriaenszoon de Ruyter in het Rijksmuseum

A2796

door R. VAN LUTTERVELT

Aan geen andere nationale figuur uit het verleden bezit het Rijksmuseum, terecht, méér herinneringen dan aan Neêrlands grootste admiraal. Ten onrechte evenwel zijn de desbetreffende voorwerpen en schilderijen nimmer in hun geheel kritisch onderzocht; zijn zij nooit behoorlijk op hun waarde en hun authenticiteit getoetst, zodat het niemand recht duidelijk kan zijn wat men aan deze verzameling heeft en wat zij omtrent de persoon en de geschiedenis van Michiel de Ruyter vertelt. Dat dit niet weinig is, wijst een enigermate uitvoerig onderzoek helder uit. Immers, van het merendeel der 'De Ruyter-reliëken' valt aan te tonen dat zij niet zonder reden als van de admiraal afkomstig te boek staan. Tezamen vormt deze reeks van voorwerpen van uiteenlopende aard, brieven en schilderijen een verzameling zo omvangrijk, zo vol van de 'kleur' van de tijd en zo aantrekkelijk-echt als er niet alleen in Nederland, doch – wij kunnen het neerschrijven, zonder de verdenking van chauvinisme op ons te laden – waarschijnlijk nergens ter wereld een andere een vlootvoogd betreffende (Nelson uitgezonderd) bestaat. Men moet bij een George Washington, een Wellington of een prins van vorstelijke bloede zoeken naar een adaequate collectie, en dan is het daarvan in één hand bijeen zijn nog zeldzaam. Nagenoeg niets dan portretten rest, merkwaardig genoeg, van alle grote Engelse of Franse admirals die De Ruyter's tegenstanders waren. Door dit alles wordt het levensverhaal van Michiel Adriaenszoon, dat sterk sprekende, stoere, door en door Nederlandse epos, uitvoerig geïllustreerd, op de meest letterlijke wijze in beeld gebracht.

Vooraf iets over de familie van de admiraal. Uit elk van zijn drie huwelijken heeft hij kinderen gehad. Aanvankelijk kwamen de gedenkstukken die hij naliet voor het merendeel aan de enig overlevende zijner zoons, de schout-bij-nacht Engel baron de Ruyter. Na diens kinderloos overlijden, in 1683, ging de nalatenschap naar zijn zusters of zusterskinderen. Zo geraakte de collectie 'De Ruyteriana' in verschillende takken van nazaten. Een belangrijk gedeelte kwam in die van Aelken of Alida de Ruyter, dochter uit het tweede huwelijk van Michiel. Zij was een eigen zuster van Engel. In 1663 huwde zij te Amsterdam de Vlissingse raad en schepen Johan Schorer; na diens dood in 1664 hertrouwde zij in 1667 met Thomas Pott of Pots, predikant te Vlissingen. Haar dochter en erfgename Anna Pott werd in 1693 de vrouw van mr Willem Pottey, rekenmeester-generaal van Zeeland. De dochter van dit echtpaar, Anna Maria Pottey, was de echtgenote van mr. Willem Parker, raad en burgemeester van Middelburg. Een dochter van hun kleinzoon mr. Willem Parker, Jacoba Maria Parker, trouwde in 1809 met Jacobus de Wildt. Hun afstammelingen kregen bij Koninklijk Besluit van 23 september 1817 het recht zich De Ruyter de Wildt te noemen. Een kleinzoon, Jan Cœnraad de Ruyter de Wildt, had het voorvaderlijk beroep van zeeofficier gekozen. Hij was het die, tezamen met zijn zwager, de bankier Anthony Johannes Guépin, man van zijn zuster Maria Anna, in 1896 hetgeen zij aan gedenkstukken van Michiel Adriaenszoon bezaten aan de Staat der Nederlanden overdeed. Tegelijkertijd verkochten zij al hun papieren die op De Ruyter betrekking hadden aan het Algemeen Rijksarchief. Een ander gedeelte der De Ruyter-reliëken vererfde in de tak van Margryte of Margaretha, eveneens een dochter uit het tweede huwelijk van de zeeheld. Zij was de vrouw van Bernardus Somer, predikant te Vlissingen, later te Amsterdam. Ook zij liet alleen een dochter na, Anna Somer, de echtgenote van mr Cornelis van Pere, raad en burgemeester van Vlissingen. Op hun beurt had dit paar weer één dochter, Anna Catharina van Pere, die in 1718 de pensionaris van Middelburg mr. Johan Steengracht huwde. Hun zoon mr Cornelis Steengracht had tot dochter Cornelia Jacoba Steengracht en deze trouwde de Pruisische diplomaat en kamerheer Bernhard Wilhelm baron, sedert 1787 graaf von der Goltz. De kleinzoon van dit echtpaar, Willem Jan graaf von der Goltz, die Nederlands officier en kamerheer was, stierf kinderloos in 1863; zijn weduwe Hester

Catharina
fende aan
Een derde
gryte Sor
Machtelin
burgeme
echtgenot
1866 de
van Tien
brief van
Uit het bo
wiens zo
vermelde
aan De R

Het ouc
kromme
teerd is
gecisele
versierd
met bla
maakt h
De trad
heeft en
vlootvo
koopva
landse Z
kust te

1) A. A. V
P. K. Dor
het voere
153; Vers
v. Eegher

De figuur van Michiel komt verder voor op een schilderij, waarop men op de voorgrond de haringvangst ziet. Op het tweede plan vormt de haring de versnapering en kennelijke vreugde van een grote groep, door hun kleding en bandelieren duidelijk als hoge zeeofficiëren gekarakteriseerde, mannen. In het midden zit De Ruyter. Links van hem herkent men zijn zoon Engel; om hen heen zijn leden van het geslacht Evertsen en ettelijke andere beroemde admirals gegroepeerd. Op de achtergrond een gezicht op de Schelde en Vlissingen; voorts rechts een fontein, versierd met Neptunus op zijn door hippocampen getrokken zeewagen.

Het stadsgezicht is gecopieerd naar een prent in de *Speculum Zelandiae*, een uitgave welke, zonder datum, in het derde kwart van de 17de eeuw bij de weduwe Ottens en Zonen te Amsterdam verscheen. De zeegod op de fontein met zijn lange, 'draaiende' benen komt nog eens voor op het titelblad van het negentiende deel van de 'Tegenwoordige Staat', dat Zeeland behandelt (Amsterdam, 1751), een prentje dat gegraveerd werd door en naar J. C. Philips. Dit schijnt een figuur te zijn die in de tweede helft van de 17de en in de 18de eeuw in Zeeland te zien was, wellicht op een der toenmaals zo rijke Walcherse buitenplaatsen. Het beeld is echter niet meer met zekerheid aan te wijzen. Mogelijk was het geïnspireerd op de Neptunus die men destijds op een Romeins altaar in het koor van de kerk te Domburg kon bewonderen? Dezelfde hippocamp onder Neptunus vindt men op een zilveren schaal met Neptunus en Amphitrite in particulier bezit te Amsterdam. Deze draagt het merk van Middelburg, de jaarletter 1644 en het meesterteken H. A. voor: Adriaen Hertsens. Ook dit is dus een Walchers element.

De vraag rijst nu: Wat stelt dit kennelijk Zeeuwse tafereel voor en wie vervaardigde het? De datum van ontstaan ligt vrijwel vast: na 1667, het jaar waarin Bol zijn grote De Ruyter-portret, dat hier tot voorbeeld diende, schilderde, doch niet véél later, gezien de stijl en de kledij die de afgebeelden dragen. Waarschijnlijk treft de volgende oplossing de waarheid. Toen bij het uitbreken van de Tweede Engelse Zeeoorlog op 's lands vloot grote behoefte aan manschappen ontstaan was, waaraan niet genoeg voldaan kon worden, werd van hogerhand een verbod uitgevaardigd voor alle haringvisserij, zeevaart en Groenlandse vaart, die tezamen een belangrijk deel van de beste matrozen opeisten. Inderdaad is door deze maatregel de vloot genoegzaam bevolkt. Na afloop van de voor de Nederlanden zo gelukkig verlopen krijg zijn koophandel, zeevaart en visserij weldra opgebloeid als nimmer tevoren. Het aantal haringbuizen was talrijker dan ooit, de geldmiddelen der Admiraliteiten herstelden zich dank zij de ruime opbrengsten van in- en uitgaande rechten. Deze gelukkige tijden hebben niet lang aangehouden. Het verdrag van Dover, dat Engeland en Frankrijk in 1670 sloten, vormde weldra een ernstige bedreiging voor de Republiek. Het tafereel met de talrijke vlootvoogden moet een allegorie zijn op deze korte periode van welvaart die, dank zij de daden onzer zeehelden, na de vrede van 1667 aanbrak. Er heerst vreugde onder hen dat de haring weer gevangen mag en gegeten kan worden. En er heerst vrede; als symbool daarvan wordt rechts op jacht gegaan. (Wel wat vreemd is dat de windhonden van het water drinken dat toch zout moet zijn, aangezien er haring in gevangen wordt!) Het doek moet dus eind 1667 of iets, doch niet véél later gedateerd worden.

Ongetwijfeld is het niet gesigneerde stuk van een Zeeuws schilder, en wel door een die meer handig dan begaafd was. In een veilingcatalogus uit 1950 (Gallerie Charpentier, Parijs) en op een Nederlandse tentoonstelling in Bazel in 1946 heette het werk van H. Berckman, doch met diens stijl heeft het niets te maken. Eerder is er reden te denken aan Willem Eversdyck (1617-1671), een meester die na 1652 te Middelburg gevestigd was. Daar schilderde hij portretten en herhaaldelijk doeken in opdracht van de overheid: een regentenstuk en een schuttersstuk, die in de Meidagen van 1940 op het stadhuis van Middelburg verbrandden. Is onze suggestie juist, dan zou het tafereel tot het late werk van de kunstenaar behoren. Over de lotgevallen van het doek valt nog een en ander te zeggen. Een schilderij, dat beschreven werd als een 'voorstelling, waarop de voornaamste vlootvoogden met de Ruyter in het midden' - een compositie dus die zeer wel identiek met het onderhavige kan zijn - werd door douairière jonkheer mr J. K. J. de Jonge geboren jonkvrouwe de Kock ingezonden op de 'Tentoonstelling van Portretten, Handschriften, Boeken,

Voorwe
Adriaan
dagen? (1
jhr mr. J
voor de
geen zee
was. Ze
Mevrou
te Parijs
komstig
direct o
in zijn l
kunst te
Het stul
Gallery
mode va
(gescher
het oors

Dat de p
portrette
Loosdre

1) M. G.
Zelandia
zilver, C
no 226.
Vlugh(?)
M. A. d
J. C. M
N. N., P

Voorwerpen, enz. betrekking hebbende op het leven en de daden van den luitenant-admiraal Michiel Adriaanszoon de Ruyter, gehouden op het raadhuis te Vlissingen . . . . op 23 Augustus 1894 en volgende dagen' (no 4 van de catalogus). Zij was de schoondochter van de bekende archivaris en marine-historicus jhr mr J. C. de Jonge (1793-1853). Wat ligt er meer voor de hand dan dat hij, met zijn grote belangstelling voor de vaderlandse zeegechiedenis, het stuk bezeten heeft, hetzij door aankoop, hetzij door erfenis, hetgeen zeer wel mogelijk was, aangezien zijn familie uit Zeeland stamde, en o.a. aan de Evertsens geparenteerd was. Zelf heeft hij in zijn standaardwerk de gebeurtenissen waarop de voorstelling zinspeelt beschreven. Mevrouw de Jonge-de Kock overleed in 1932 te Lausanne. In 1950 verwierf het Rijksmuseum het schilderij te Parijs op de reeds genoemde veiling in de Gallerie Charpentier. Wat daar toen verkocht werd was afkomstig van de toenmaals in Bazel gevestigde kunsthandel N. Katz. Zeer wel kan deze laatste het doek direct of indirect uit de boedel van mevrouw De Jonge hebben gekocht. Dat het enige jaren tevoren reeds in zijn bezit was, blijkt uit de catalogus van de eveneens reeds vermelde tentoonstelling van Nederlandse kunst te Bazel in 1946. Het stuk moet in de 17de eeuw nogal geliefd zijn geweest, getuige een oude copie er naar in The Walker Art Gallery te Liverpool (als: door Berckman?), en een andere, van wat later datum, met hier en daar naar de mode van de late 17de eeuw bijgewerkte pruiken, in het Maritiem Museum „Prins Hendrik” te Rotterdam (geschenk van dr C. J. K. van Aalst, 1938). Vergelijking wijst uit dat het exemplaar in het Rijksmuseum als het oorspronkelijke moet worden beschouwd ¹.

Dat de persoon van De Ruyter door de eeuwen heen steeds populair is gebleven blijkt uit ettelijke latere portretten van hem: prenten, een crayonportret van Bernard Vaillant uit 1695, een borstbeeldje van Loosdrecht-biscuit, een zilveren horloge met zijn kop, een schegbeeld uit de vroege 19de eeuw, enz. enz.

¹) M. Gargon, *Walchersche Arkadia*, I, Leyden 1715, afb. 2 en 5, blz. 133; M. F. Lantsheer en F. Nagtglas, *Zelandia illustrata*, Middelburg 1879, blz. 513; Catalogus van de tentoonstelling Vier eeuwen Nederlands zilver, Gemeentemuseum van 's-Gravenhage, 1952, no 415; Tentoonstelling *Hollands glorie*, Delft, z.j., no 226. De identificatie kan vermoedelijk als volgt luiden: van links naar rechts, bovenste rij: David Vlugh(?), Aert van Nes(?), N. N., Tjerk Hiddes de Vries, I. Sweers; Adriaen Banckert, Engel de Ruyter, M. A. de Ruyter, Pieter Florisz(?), C. Tromp(?); onderste rij: N. N., Cornelis Evertsen de jonge, N. N., J. C. Meppel, Aucke Stellingwerff, Egbert M. Cortenaer(?), Johan Evertsen, Cornelis Evertsen de oude, N. N., Pieter de Bitter, Jacob Benckers(?).